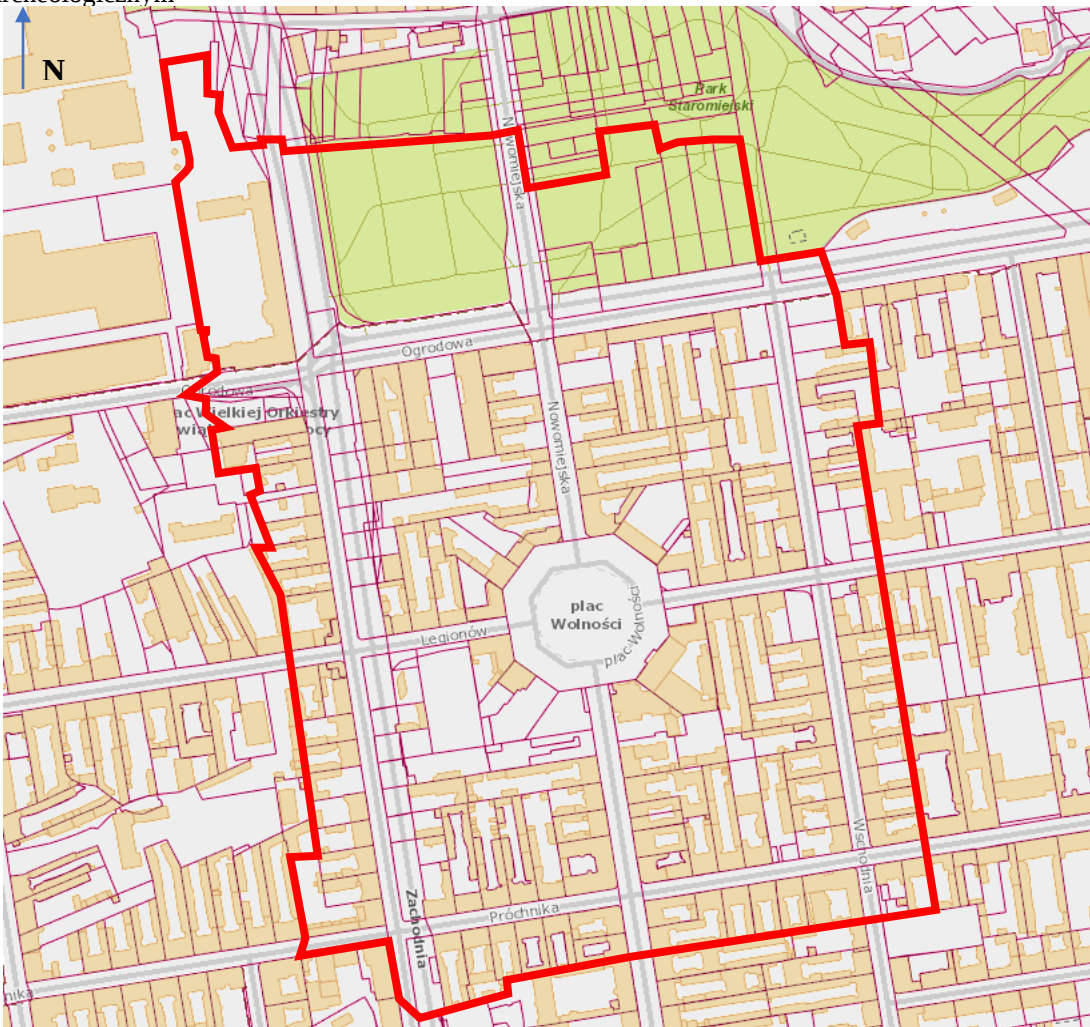

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTKU		3. Miejscowość
1. Nazwa		2. Czas powstania		ŁÓDŹ
HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY ORAZ KRAJOBRAZ KULTUROWY DAWNEJ OSADY RĘKODZIELNICZEJ „NOWE MIASTO”		lata 20. XIX w.		
7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym				
		4. Adres:		Obszar (zgodny z oznaczeniem na mapie) - ulice: Północna, Ogrodowa, Zachodnia, Nowomiejska, Wschodnia, Rewolucji 1905 r., Próchnika, Legionów, Pomorska, Plac Wolności, Piotrkowska, Park Staromiejski
		5. Przynależność administracyjna		
		województwo łódzkie		
		powiat Łódź		
		Gmina Łódź		
		6. Formy ochrony		Rejestr zabytków A/427 [dn. 8.05.2024 r. Historyczny układ urbanistyczny oraz krajobraz kulturowy dawnej osady rękodzielniczej „Nowe Miasto”] Rejestr zabytków A/25 [dn. 20.01.1971 r. Założenie urbanistyczno-architektoniczne placu Wolności] Rejestr zabytków [A/48 dn. 20.01.1971 r. Zespół urbanistyczny ulicy Piotrkowskiej] Pomnik Historii [Łódź Wielokulturowy Krajobraz Miasta Przemysłowego- dnia 16 lutego 2015 r.] MPZP NR XXIX/756/16 z dnia 11 maja 2016 r. MPZP NR LXVI/1683/18 z dnia 25 stycznia 2018 r. MPZP NR LXVI/1687/18 z dnia 25 stycznia 2018 r. MPZP NR LXIX/2061/22 z dnia 7 grudnia 2022 r. MPZP NR LVIII/1398/17 z dnia 18 października 2017 r. MPZP NR VI/211/19 z dnia 6 marca 2019 r.

Granice obszaru wpisanego do rejestru zabytków oznaczone kolorem czerwonym

8. Historia, opis i wartości

Osada rękodzielnicza powstała na pocz. lat 20. XIX wieku w ramach podjętej przez władze Królestwa Polskiego akcji uprzemysłowienia ziem polskich w tym zakładania osad fabrycznych i rękodzielniczych. Osada Nowe Miasto została usytuowana w latach 1821-1823 na gruntach położonych na południe od zabudowań miasta Łodzi oraz rzeki Łódki. Wytyczenie planu powierzono rządowemu geometrze Filipowi de Veibig’owi, jednakże ważny udział w określeniu jej granic, rozplanowaniu głównych ulic i wskazaniu przyszłego rynku przypisuje się również R. Rembielińskiemu. Osada otrzymała geometryczny plan (zbliżony kształtem do prostokąta) cechujący się osiowością oraz symetrią kompozycji, opartej na regularnej siatce prostopadłe położonych ulic, dzielących założenie na cztery bloki, z centralnie usytuowanym, ośmiobocznym w planie rynkiem (obecnie plac Wolności). Cztery kwartały przeznaczone pod zabudowę zostały ograniczone ulicami obwodowymi, którym nadano nazwy zgodne z kierunkami świata: ul. Północna (obecnie Północna i Ogrodowa), ul. Wschodnia, ul. Zachodnia i ul. Południowa (obecnie Rewolucji 1905 r. i Próchnika). Na ww. terenie wytyczono 184 działki budowlane, przy czym parcelom położonym przy rynku nadano kształt trapezu, zaś pozostałym- wydłużonego prostokąta. W 2 poł. lat 20. XIX w. na narożnych parcelach usytuowanych u wylotu ul. Piotrkowskiej zostały wzniesione okazałe, murowane budynki ratusza i kościoła ewangelicko augsburskiego (utrzymane w stylistyce późnego klasycyzmu). Dla budynków mieszkalnych wznoszonych przy rynku od początku obowiązywał wyższy standard (budynki murowane, min. dwukondygnacyjne, kryte dachówką). Zabudowę mieszkalną pozostałej części osady początkowo tworzyły skromne, parterowe, drewniane domy rękodzielnicze o ujednoliconej formie – które to stopniowo ulegały wymianie na kamienice. Większość zachowanych do dnia dzisiejszego budynków została wzniesiona od lat 70. XIX wieku do 1914 r. a ich formy dokumentują kolejne etapy dziejów miasta – ewolucję od skromnej osady rękodzielniczej do wielkomiejskiej metropolii. Mając na uwadze wielowymiarowy charakter układu urbanistycznego osady, posiada on wybitną wartość naukową, stanowiąc przedmiot do badań oraz edukacji m.in. w zakresie historii, architektury i sztuki. Historyczny układ urbanistyczny osady charakteryzuje się wysoką wartością artystyczną, która wynika zarówno z walorów samego założenia przestrzennego (zaprojektowanego w 1823 r.), jak i obiektów architektury usytuowanych w jego granicach. Cechuje go również autentyzm zarówno w zakresie substancji, jak i formy. Zachowana jest sieć komunikacyjna obejmująca układ dróg oraz centralnie usytuowany rynek (pl. Wolności), a także, na przeważającym obszarze, układ parcelacyjny. Szczególnie wysoki stopień zachowania historycznej tkanki budowlanej dotyczy nieruchomości położonych po obu stronach ulic: Piotrkowskiej, Rewolucji 1905 r., Próchnika, Pomorskiej, a także ul. Wschodniej na jej odcinku południowym, oraz nieruchomości przyległych od strony wschodniej do ul. Nowomiejskiej i od strony zachodniej do ul. Zachodniej oraz zlokalizowanych w południowej części placu Wolności. Zabudowa ww. ulic współtworzy niemal nieprzerwane pierzeje o ujednoliconym gabarycie oraz szerokości elewacji frontowych, przy zachowaniu zróżnicowania w kompozycji elewacji. Historyczna tkanka budowlana nie zachowała się jedynie na obszarze: dzisiejszego Parku Staromiejskiego oraz nieruchomości przyległych od strony południowej do ul. Ogrodowej (to spuścizna II wojny światowej) a także zabudowa frontowa dawnej wschodniej pierzei ul. Zachodniej (to konsekwencja budowy pasa drogowego).

9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji

Stopień zachowania historycznej tkanki jest znaczący. Historyczny układ urbanistyczny osady nowomiejskiej cechuje autentyzm w zakresie substancji, jak i formy- osie i zachowane trakty są czytelne. Ze względu na stan zachowania poszczególnych budynków zaleca się stałe prace remontowo-konserwatorskie, a także zwrócenie uwagi na kształtowanie zabudowy w miejscach po wyburzeniach, tak aby stanowiła ona odpowiednie uzupełnienie całości a nie dominowała w przestrzeni. W zakresie polityki przestrzennej zaleca się zachowanie cech historycznych układu urbanistycznego i krajobrazu kulturowego, w szczególności historycznych podziałów.

10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)

Katarzyna Białkowska 12.08.2024 r*

GŁÓWNY SPECJALISTA
K. Białkowska
Katarzyna Białkowska

*sporządzono na podstawie decyzji Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A/427, z dn. 8.05.2024 r., przekazanej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi pismem dn. 17.07.2024 r.

11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)**:

**dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków